

Sziklarepesztők a vaskapunál*

Széchenyi István, a legnagyobb magyar nyomában

A Nagy Kazán-szorosban május 26-án újra felavatták a Duna e szakaszát hajózhatóvá tevő Széchenyi István emléktábláját. A Duna vizéről látható több négyzetméteres tábla azon a helyen került a sziklafalra, ahol az 1885-ben felavatott, de a Vaskapu 1 vízi erőmű megépítése után víz alá került Széchenyi-tábla állt.

Amikor a legnagyobb magyar folyamabszabályozási tervekkel kezdte ostromolni a bécsi udvari kancelláriát – a 19. század harmincas éveinek elején –, nem kevés ellenállással, sőt iróniával, gúnyval fogadták. „Ez a Széchenyi azt gondolja, hogy ő fedezte fel a Dunát” – elméskedett egy alkalommal Metternich kancellár. A történelmi Magyarország nyugati kapuján, Dévénynél betörő Duna Pozsony alatt több ágra oszlott. A medrben egymást váltó zátonyok, szigetek, az oldalágakkal megszakított rendezetlen vonatút miatt a víz ellenében való haladás már itt is nagy nehézségekbe ütközött. Az országból kelet felé kilépve, a Kazán szoros szűkülete, a Vaskapu sziklaszirtjei és zuhatagjai tették veszedelmessé a hajózást.

Ezer munkás a folyamabszabályozáson

Már folytak a folyamabszabályozást megelőző felmérések, amikor a munkálatok helyszínét felderítő, Desdemona nevű evezőszél Széchenyi romantikus dunai utazásra indult, Pesttől a Fekete-tengerig. Az 1833-ban kezdődő sziklarepesztéseket Széchenyi István már királyi biztostként irányította. Hogy mai divatosabb szóhasználatnál éljünk, ő volt az ötletgazda, a projektmenedzser, és mivel nem egyszer a saját zsebébe kellett nyúlnia, a vállalkozás egyik fő szponzora is. A projekt elkészítése és a munkálatok szakszerevével levezetése Vásárhelyi Pál mérnök érdeme. A munkálatokat, kisése irodalmasított változatban, Fekete Sándor Széchenyi-regényéből idézzük fel:

„Nagy baj, hogy kevés a szabad munkás – jelentette ki a barázdált arcú mérnök. – A határőrezred által kirendelt napszámosok a rossz táplálkozás miatt erőtlenekek, a környékbeli bányák munkásai nehezen barátkoznak a vízi építéssel. De azért, hála az alacsony víznek, hat hét alatt többet végeztünk, mint amennyit magas víznél hat évtized alatt tettünk volna.

Széchenyi is elégedett volt. Muzsikaként hangzott a fülébe a kalapácsok, csákányok, sulykok és véssők lármája. Szívdobogva járkált a merész átvágások és alagutak környékén, a bozotos cserjékben sziklát repesztő csaknem ezer munkás között. Vásárhelyi annyira sziklát puskázott ki az útból, hogy Pest minden utcáját akár kétszer is ki lehetett volna kövezni vele.

* Krajnik-Nagy Károly: Sziklarepesztők a vaskapunál (részlet). Az írás a szerző Felülírjuk Mátyást című kötetében (Stúdium Kiadó) jelent meg.

Csak az a kár, hogy vannak olyan sziklák, amelyeket nem lehet felrobbantani, s ezek a sziklák olykor mintha teljesen elzárnák az utat... Egyfelől a kormányhatóságok, másfelől a törökök.”

Bár az eredeti terveket nem sikerült teljes egészében megvalósítani – nemcsak a pénzügyi akadályok, de az osztrák politika irányváltása miatt sem –, a Duna hajózhatóságát mégis átlagosan évi 152 napra tudták emelni. A gőzhajók közepes vízállásnál már áthaladhattak a kritikus folyamszakaszokon, de hogy a szárazabb hónapok gondjaira is megoldást találjanak, a Duna bal partján megkezdtek a később Széchenyiről elnevezett út építését. Alacsony vízállásnál az érintett szakaszokon az árut szárazföldön vihették tovább, és miután a terheléstől megkönnyített hajókat átvontatták, a rakományt újból behajózva, vízi úton szállíthatták tovább.

A Széchenyi-utat, akárcsak a teljes vaskapui vízműrendszert, csak a század kilencvenes éveiben, a Millennium táján fejezték be...

Széchenyi Brassóban

Amikor gróf Széchenyi István 1821. július 22-én délután Brassóba érkezett, még korántsem volt a legnagyobb magyar, ahogy Kossuth Lajos nyomán az utókor számon tartja. Ő még csak lieber Stefferl, ahogy Bécsben az udvari társaság, a császári armádiában pedig a tisztársak, cimborák szólítják a harminc felé közelítő, s még sokáig nőtlenül maradó huszárkapitányt. Igaz, hadfiként rég túl volt már a tűzkeresztségen (a Napóleon ellen vívott vesztes győri és győzelmes lipcsei csatákban kitűnt a bá-

torságával), s a szerelem hadszínterein is megtapasztalta a győzelmek mámorát s a vereségek keserűségeit. A hadak útján Nápolytól Párizsig járta be Európát, és a békeévek civil utazójaként Egyiptom, Szíria, Görögország, Törökország egzotikus tájait. Látni, tanulni, tapasztalni vágyott, és persze helyel-közzel szórakozni is.

A Hessen-Homburg huszárezrednek, ahol Széchenyi akkor-tájt szolgált, Nagyvárad mellett, Diószegen, Simonyi József utazó öbesteré. Jókai Mór szerint a legvittebb huszár, ugyanaz, akiről a Légy jó mindhalálig című regényben Nyilas Misi első zsenge versikéjét írja (...)

Már folytak a folyamabszabályozást megelőző felmérések, amikor a munkálatok helyszínét felderítő evezőszél Széchenyi romantikus dunai utazásra indult.

1821-es erdélyi útjára Széchenyi kapitány azzal a szolgálatteljesítéssel, voltaképpen ürügygel indult, hogy ezrede számára lovakat vásároljon. Idáig minden rendben is lenne, a lovak az utazás előtt és utána is szenvedélyei voltak. Szemre is vételezte őket Kolozsvártól Gyulafehérvárig és Nagyszebenig, ahol egyenesen a Havasalföldről Erdélybe menekült hetérista vezér, Ipszilanti hatásos katonát kínálták fel neki, méregdrágán. De Széchenyit nem lehetett átvenni. Még akkor sem, ha közben csak fél szemmel figyelt a lovakra és a ménesekre, igazából a törökök által levert mozgalom (a román történetírás Tudor Vladimirescu felkelése néven emlegeti) és Temesvárra internált vezérének a sorsa foglalkoztatta. Nagyszebenben,

mintha csak brassói élményeinek a bevezetője lett volna, rengeteg menekült bojárt talált. A Bukarest felé vezető utat is megtekintette, a Vöröstoronyi szorosba is ellátogatott. A tájat festőinek, a vesztegzár berendezéseit nagyon jónak találta. Szombatfalván, Porumbákon, Sárkányban Brukenthal báró vendége volt, majd Brassó irányába indult (...)

A többnyelvű Brassót a kiterjedt kereskedelem és a messze földön híres vásárok éltették, amit Széchenyi ugyanolyannak látott, amilyenek kissé később Jókai Mór is megtapasztalta. És Jókai már hivatásos tollforgató, a brassói vásárt színpompásan le is írja: „a vásártér körül volt rakva deszkasátorokkal, ott ültek a görög pénzváltók fedetlen padjaik mellett, melyen úgy árulják az aranyat és az ezüstöt, mint másutt a pattogatott kukoricát, cigányaszonyok járkáltak fel és alá a bódék között, tarka szalagokat s lo-

kely és román vásáros uraknak gyönyörködik a szilaj mulatságban. Egy szegletben pedig öt-hat havaselti boér ül egy hosszú asztalnál, s úgy viseli magát, hogy az asztal túlsó végén a jámbor vásárosok közül senki sem meri elfoglalni.” (Háromszéki leányok)

Útjának eddigi állomásain Széchenyi rendszerint főnemeseknél szállt meg, és katonák közt, a helyőrségek tisztjei társaságában forgolódott. A szász polgári Brassóban kereskedők és iparosok városában arisztokrata társaságot alig, hadfiakat annál többet találhatott. A Cenk alatt 1821-ben egy északolasz katonából álló, savoyai lovasezred állomásozott. Főként a Fellegváron, de a Kapu utca alsó felében is, ott volt egy kisebb kaszárnya, egyben kórház, ahol most, a Korona szállóval ferdén átellenben emeletes banképület található. A városparancsnok a Len-soron, a Säuler-házban székel, a legvalóságosabb az, hogy Széchenyi is itt volt elszállásolva. A Naplójában név szerint említett tisztekkel is itt találkozhatott: „Leibinger vezérőrnagy – számár. Pavianovich ezredes – derék fickó. Villata vitéz katoná. Drosner őrnagy egy jó unalmas öregember. A színházat igen kellemesnek találtam: oly végtelenül társaságias; Catalani asszony énekelt (a világhírűnek sógornője), a legszebb hanggal.” (...)

Epilógus 1834-ben

Széchenyi már nem huszárkapitány, hanem az al-dunai folyóabszabályozás királyi biztosa, szolgálatteljesítésben Bukarestbe látogatott. Tisztelettel és megbecsüléssel fogadták, még cirill betűkkel nyomtatott verset is költöttek a tetteiről. Alexandru Ghika fejedelem estélyén ismét találkozott a brassói tüneményekkel. A hajdani szépséggel még eljártak néhány kerिंगőt, és... ennyi. Tizenhárom év telt el a brassói fellángolás után, amely már akkor is csak szalmaláng lehetett. Mert, hogy Brassóba visszatérjünk, a szenvedélyes naplójegyzések után egy nappal a Törösvári-szorosba, a török határszélre látogatott, és ott már csak a nagypolitikáról elmélkedett: „Ha az oroszok akarják, gyorsan véget vethetnek az európai oszmán birodalomnak. Csak a flottájukat kell Odesszából elindítaniuk és Konsztantinápolyt felgyújtaniuk” – írja este, immár búcsúzóban Brassó városától. Mintha látnok lett volna, lényegében a következő kilencven év eseményeit vetítette előre. Amikor a török birodalom lépésről lépésre valóban összeomlott a Balkánon, a nyomában kielezhető nagyhatalmi ellentétek egész Európát, egy egész korszakot felforgató világháborút lobbantanak lángra. Olyan világégést, amelynek következményeitől, kisebb-ségeként a Kárpát-kanyarban, még ma is gyakran fázunk.

Zákonyi Balázs bukaresti magyar nagykövet tart köszöntőbeszédet a Széchenyi-tábla újrafelavatóján